

et in Arcadia mirabilia

af Søren Lund Sørensen

Indledning

Som studerende forstod jeg ikke altid fødselarens interesse for, hvad der forekom mig at være en meget isoleret del af det græske fastland, der med Strabons ord tilmed var fuldstændigt ødelagt (διὰ δὲ τὴν τῆς χώρας παντελῆ κάκωσιν).¹ Imidlertid vakte Arkadien også forundring i antikken, men ikke negativt forstået.

Således omtales den bjergrige egn flere gange i forbindelse med forunderlige naturbeskrivelser i den omfattende mirabilielitteratur, der er overleveret fra den hellenistiske og romerske periode. Antik litteratur er rig på mirabilier, men det er først i hellenistisk tid, at der gøres egentlige forsøg på at samle sælsomme beskrivelser af vande, planter og dyr såvel som fremmede skikke, og det er i denne sammenhæng rimeligt at tale om en egentlig genre – paradoksografien.² Nok er ordet παραδοξογράφος først belagt hos Tzetzes i det 12. århundrede,³ men Kallimachos samlede en lang række beskrivelser af uventede, paradoksale, hændelser. Værket er kun overleveret i fragmenter, hovedsagligt hos en ukendt Antigonos, der citerer det i sit eget paradoksografiske værk *Samling af uventede beretninger* (Ἱστορίων παραδόξων συναγωγή).⁴ I *Sudaen* kan man læse, at Kallimachos' værk havde den mundrette titel *Samling af forunderlige ting i hele verden arrangeret efter sted* (Θαυμάτων τῶν εἰς ἅπασαν τὴν γῆν κατὰ τόπους ὄντων συναγωγή).⁵ θαῦμα, genstanden for digterens værk, er noget, der vækker forundring og forbavselse, men også behag, hvadenten man ser det eller kun hører om det.⁶ Det er dog Kallimachos og efterfølgende paradoksografer magtpåliggende, at deres beskrivelser ikke er utrolige (ἄπιστος) eller forekommer utroværdige. For netop at understøtte troværdigheden angiver Kallimachos næsten altid en kilde til sin beskrivelse, hvis

---

1. Str. 8,8,1 p. 338C.

2. Jf. Schepens – Delcroix 1996, 380-382; Vanotti 2007, 20-32; Pajón Leyra 2009, 51-60.

3. Tz. H. 2,35,154.

4. FGrHist 1655 T 1.

5. FGrHist 1653 T 1.

6. Jf. Aristot. *Rhet.* 1404b8-14. Se også Lightfoot 2021, 1-16; 138-142.

han da ikke selv er garanten. Tilsvarende anføres som udgangspunkt også et toponym, og læseren kan i teorien selv besøge det omtalte sted og få syn for sagen. Paradoksograferne påberåber sig dermed en vis videnskabelighed, og hovedparten af særligt dyrebeskrivelserne i samlingerne går tilbage til Aristoteles' biologiske skrifter, særligt de sidste bøger af *Historia animalium*, men også til Teofrasts mange afhandlinger om dyr, der kun er overleveret fragmentarisk.

Muligvis fra Lykeion, men næppe fra mesterens egen hånd (eller Teofrasts for den sags skyld) er også den tidlige samling af naturbeskrivelser, *Om forunderlige beretninger* (*Περὶ θαυμασίων ἀκουσμάτων*), der er overleveret sammen med Aristoteles' værker. Denne anonyme og lange tekst indeholder hovedsageligt *thaumata*, som er taget fra de omtalte værker af Aristoteles og dennes efterfølger. Det, der kendetegner udvalget, er, at der er tale om beskrivelser, som ikke havde ladet sig empirisk efterprøve, men afventede en videnskabelig forklaring. Løst fra deres oprindelige sammenhæng i Peripatos nåede samlingen et langt større publikum, og der citeres flittigt fra den i senere paradoksografisk litteratur, men også Plinius den Ældre og Athenaios kendte samlingen. I modsætning til Kallimachos angiver den pseudo-aristoteliske samling ingen kilder. Fire små beskrivelser kan give en et indtryk af værket:

αἱ ἐν Κεφαλληνία αἴγες οὐ πίνουσιν, ὡς ἔοικεν, ὥσπερ καὶ τὰ ἄλλα τετράποδα καθ' ἑκάστην ἡμέραν, ἀλλὰ πρὸς τὸ πέλαγος ἀντία τὰ πρόσωπα ποιήσασαι χάσκουσιν εἰσδεχόμεναι τὰ πνεύματα.

Det lader til, at geder på Kefallenia ikke drikker, som andre dyr med fire ben gør hver dag, men med ansigtet vendt mod havet åbner de munden og tager imod luften.

φασὶν ἐν Συρία τῶν ἀγρίων ὄνων ἓνα ἀφηγεῖσθαι τῆς ἀγέλης, ἐπειδὴν δέ τις νεώτερος ὢν τῶν πῶλων ἐπὶ τινα θήλειαν ἀναβῆ, τὸν ἀφηγούμενον θυμοῦσθαι, καὶ διώκειν ἕως τούτου, ἕως ἂν καταλάβῃ τὸν πῶλον καὶ ὑποκύψας ἐπὶ τὰ ὀπίσθια σκέλη τῷ στόματι ἀποσπάσῃ τὰ αἰδοῖα.

Man siger, at i Syrien er et af vildæslerne leder af hele flokken. Når et af de yngre føl bedækker en hoppe, bliver lederen vred og forfølger føllet, indtil det fanger det og bøjer sig ned til dets bagben og med munden river dets kønsdele af.

τὰς χελώνας λέγουσιν, ὅταν ἔχεως φάγωσιν, ἐπεσθίειν τὴν ὀρίγανον, ἐὰν δὲ μὴ θᾶπτον εὖρη, ἀποθνήσκειν. πολλοὺς δ' ἀποπειράζοντας τῶν ἀγραυλοῦντων εἰ τοῦτ' ἀληθές ἐστιν, ὅταν ἴδωσιν αὐτὴν τοῦτο πράττουσαν, ἐκτίλλειν τὴν ὀρίγανον· τοῦτο δὲ ὅταν ποιήσωσι, μετὰ μικρὸν αὐτὴν ὁρᾶσθαι ἀποθνήσκουσαν.

Man siger, at skildpadder, når de æder en hugorm, efterfølgende spiser merian, og at de dør, hvis de ikke hurtigt finder (merian). Mange, der bor på landet, efterprøver, om det er sandt, idet de plukker bladene af planten, når de ser skildpadden i færd med det (ovennævnte). Når de gør dette, iagttager de, at skildpadden dør efter kort tid.

τὸ τῆς ἰκτίδος λέγεται αἰδοῖον εἶναι οὐχ ὅμοιον τῇ φύσει τῶν λοιπῶν ζώων, ἀλλὰ στερεὸν διὰ παντός, οἷον ὀστοῦν, ὅπως ἂν ποτε διακειμένη τύχη. φασὶ δὲ καὶ στραγγουρίας αὐτὸ φάρμακον εἶναι ἐν τοῖς ἀρίστοις, καὶ δίδοσθαι ἐπιξυόμενον.

Det siges, at mårens kønsdel af natur ikke er som hos øvrige dyr, men konstant hård som en knogle, uanset hvilken tilstand den befinder sig i. Man siger, at den er blandt de bedste lægemidler mod stranguri og ordineres i revet form.⁷

De fire kapitler er ved første øjekast kendetegnet ved at mangle sammenhæng såvel som et forsøg på at give en forklaring. Sandhedsværdien er ikke efterprøvet, men afhænger af mundtlig overlevering. Endelig synes der ingen forbindelse at være mellem de fire uventede dyrebeskrivelser. Ved nærmere eftersyn bemærker man, at gederne

---

7. Aristot. *Mir.* 831a19-831b4 = *FGrHist* 1662 § 9-12.

åbner munden for at indtage en særlig form for væske i form af havgus, og skildpadden skyller hugormen ned med merian. Tilsvarende tager vildæslet føllets kønsdele i munden for at kastre det, og i det fjerde kapitel må vi antage, at reven mårpenis indtages oralt. Beretningernes forunderlighed ligger i det uventede, men også deri, at de ikke forklares. I enkelte tilfælde indeholder Aristoteles' biologiske skrifter faktisk et forsøg på at redegøre for forholdene, men en sådan forklaring undertrykkes elegant i den anonyme samling. Som allerede nævnt forsøger i det mindste senere paradoksografer at fastholde en vis troværdighed, og i de tilfælde, hvor en beskrivelse forekommer mere end blot forunderlig, udtrykkes en forsigtig skepsis. Således skriver Antigonos et sted:

καὶ ἐν Ἐκβατάνοις δὲ καὶ ἐν Πέρσαις Κτησίας (FGrHist 688 F 36) ἱστορεῖ παραπλήσιόν τι τούτοις· διὰ δὲ τὸ αὐτὸν πολλὰ ψεύδεσθαι παρελείπομεν τὴν ἐκλογὴν· καὶ γὰρ ἐφαίνετο τερατώδης.

Men også i Ekbatana og Persien beretter Ktesias om noget tilsvarende. Eftersom han lyver så meget, har vi forbigået hans uddrag, for det forekom grotesk.⁸

Mirabilier i Arkadien

Man kunne formode, at forunderlige naturbeskrivelser primært måtte være at finde i periferien, ved den beboede verdens grænser, men størstedelen af kapitlerne hos Pseudo-Aristoteles og Kallimachos hører hjemme i Middelhavslandene såvel som langs med Sortehavets sydkyst. Kulturelt set er der således tale om græsk territorium, og for de romerske paradoksografers vedkommende udgør rigets grænser i reglen også rammen for beskrivelserne.

Forventeligt er det derfor, at også Arkadien kan fremvise såkaldte *paradoksa*, og den pseudo-aristoteliske samling indeholder følgende kapitel:

---

8. Antig. *Mir.*, FGrHist 1655 § 15b.

ἐν Κυλλήνῃ φασὶ τῆς Ἀρκαδίας τοὺς κοσσύφους λευκοὺς γίνεσθαι, ἄλλοθι δ' οὐδαμῇ, καὶ φωνὰς ποικίλας προΐεσθαι, θηρεύεσθαι τε πρὸς τὴν σελήνην, τὴν δὲ ἡμέραν εἰ τις ἐπιχειροίη, σφόδρα δυσθηράτους εἶναι.

Man siger, at solsorte er hvide på Kyllene i Arkadien, men ingen andre steder. De udsender mangeartede lyde og jages i månelys. Ville man forsøge om dagen, ville de være meget vanskelige at fange.⁹

Kyllene er som bekendt det store bjerg på ca. 2300 meter, der i antikken udgjorde en naturlig grænse mellem Achaia og Arkadien, og her blev Hermes født såvel som hans lyre opfundet.¹⁰ For dette kapitels vedkommende går beretningen tilbage til Aristoteles selv, hvis fyldigere beskrivelse har flere sproglige overensstemmelser med den pseudo-aristoteliske samling.¹¹ Ifølge Aristoteles findes der såvel sorte som hvide solsorte, men sidstnævnte er kun at se på Kyllene. Nok findes der ikke hvide solsorte, men kun den sorte han og den brunlige hun, og det antages, at Aristoteles' udsagn i sidste ende beror på (andres) observationer af albinisme blandt solsorte på det arkadiske bjerg.¹² Da Aristoteles hverken hævder at have set disse fugle og heller ikke kan give anden forklaring, end at Kyllene fremviser en distinkt art (*γένος*), kan der være tale om en anden fugl end solsorten (*Turdus merula*),¹³ men vigtigere i denne sammenhæng er, at beskrivelsen er paradoksografisk i sin natur og derfor kan leve videre uden for de biologiske værker, hvor den genfindes hos Plinius, Pausanias og Aelian for blot at nævne nogle få.¹⁴ Inden vi forlader bjergmassivet bør det nævnes, at Kyllene ud over Hermes er hjemsted for en række myter, deriblandt også fortællingen om Teiresias' forvandlinger. Den blinde seers erfaring med såvel den mandlige som den kvindelige natur omtales i to mirabiliesamlinger fra romersk tid og kan ved første øjekast synes malplaceret i en paradoksografisk sammenhæng, idet den ikke opfylder kriteriet om at være en kontinuerlig begivenhed, man i teorien kan observere. Teiresias omtales imidlertid som

---

9. Aristot. *Mir.* 831b14-17 = *FGrHist* 1662 § 15.

10. Jf. Nielsen 1999, 43.

11. Aristot. *HA* 9,19 p. 617a11-14; 9,49B p. 632b16-18.

12. Jf. Thompson 1936, 174-175; Arnott 2007, 161; Schnieders 2019, 819-820.

13. Jf. Flashar 1972, 76-77.

14. Plin. *Nat.* 10,87; Paus. 8,17,3; Ael. *NA* 5,27; Sol. 10,12; Prisc. *Peri heg.* 415; St. Byz. κ 270 Billerbeck.

mytisk parallel til en række spontane kønsskifter og formskift, der angives med kilde, stednavn og datering efter konsulat.¹⁵

Paradoxographus Vaticanus, en anonym samling af mirabilier muligvis fra slutningen af tredje århundrede e.Kr. hvis ikke senere, henlægger følgende beskrivelse til Arkadien:

Σέλεμνος ποταμὸς ῥέει διὰ τῆς Ἀρκαδίας, καὶ ἔστι τὸ ὕδωρ αὐτοῦ ἔρωτος φάρμακον.

Floden Selemnos løber gennem Arkadien, og dens vand er et lægemiddel mod forelskelse.¹⁶

Dette kortfattede udsagn finder sin eneste parallel hos Pausanias:

ἤκουσα δὲ καὶ ἄλλον ἐπ' αὐτῷ λόγον, τὸ ὕδωρ τοῦ Σελέμνου σύμφορον καὶ ἀνδράσιν εἶναι καὶ γυναιξὶν ἐς ἔρωτος ἴαμα, λουόμενοις ἐν τῷ ποταμῷ λήθην ἔρωτος γίνεσθαι. εἰ δὲ μέτεστιν ἀληθείας τῷ λόγῳ, τιμιώτερον χρημάτων πολλῶν ἔστιν ἀνθρώποις τὸ ὕδωρ τοῦ Σελέμνου.

Jeg har også hørt en anden historie om floden: vandet i Selemnos er gavnligt for både mænd og kvinder som lægemiddel mod forelskelse. Vasker de sig i floden, glemmer de forelskelsen. Hvis der er noget sandt i historien, er vandet i Selemnos mere værd for mennesker end mange penge.¹⁷

Karakteristisk for sin genre tvivler *Paradoxographus Vaticanus* i modsætning til Pausanias ikke på den beretning, der videregives, og troværdigheden ligger i samlingen selv. Det er imidlertid værd at bemærke, at der ingen kontekst er for beretningen. Forud for sin beskrivelse har Pausanias derimod fortalt myten om hyrden Selemnos, hvis sorg

---

15. Phleg. *FGrHist* 1667 § 4; *Par. Vat.*, *FGrHist* 1679 § 31.

16. *Par. Vat.*, *FGrHist* 1639 § 37.

17. Paus. 7,23,3.

over ugegældt kærlighed til nymfen Argyra fik Aphrodite til at forvandle ham til en flod med den omtalte virkning.¹⁸ Aitiologier som den omtalte udelades generelt i den paradoksografiske litteratur, og særligt i de sene samlinger er alt andet end selve paradokset skåret bort.

Endelig er konteksten hos Pausanias en ganske anden, nemlig Achaia. Selemnos synes da også at være identisk med en flod, der løber mellem Øvre og Nedre Kastriasi og munder ud i den Korinthiske Bugt.¹⁹ Det er uklart, hvorfor den anonyme paradoksograf hævder, at floden løber gennem Arkadien, men en afskriverfejl kan ikke udelukkes.

Vest for Kyllene ligger bystaten Lusoi, om hvilken Pseudo-Aristoteles beretter følgende:

ἐν Λούσοις δὲ τῆς Ἀρκαδίας κρήνην εἶναι τινὰ φασιν, ἐν ᾗ χερσαῖοι μῦες γίνονται καὶ κολυμβῶσι, τὴν δίαιταν ἐν ἐκείνῃ ποιούμενοι. λέγεται δ' αὐτὸ τοῦτο καὶ ἐν Λαμψάκῳ εἶναι.

I Lusoi i Arkadien siger man, at der er en kilde, i hvilken markmus befinder sig. De springer i vandet og lever deres liv der. Det samme siges også at være tilfældet i Lampsakos.²⁰

Det paradoksale i beretningen er, at landdyr (χερσαῖος), i dette tilfælde mus, der til nøds kan svømme, frivilligt tilbringer deres liv i kilden ved Lousoi (og i Lampsakos i Lilleasien).²¹ Aristoteles taler i sine overleverede værker ikke om svømmeevnerne hos mus, ligesom han heller aldrig nævner byen Lousoi.²² I sit store uddrag af Kallimachos' mirabilieskrift gengiver Antigonos en næsten, om end ikke sprogligt, identisk beskrivelse af kilden ved Lousoi med den specificering, at de omtalte mus har en vis lighed med husmus (ὁμοίους τοῖς κατοικιδίοις). Endvidere siges digteren at have hentet sin

---

18. Paus. 7,23,2.

19. Jf. Papachatzē 1980, 136 n. 4; Moggi 2000, 315–316 samt kommentaren til *FGrHist* 1679 § 37.

20. Aristot. *Mir.* 842b6-9 = *FGrHist* 1662 § 133.

21. μῦς ἀρουραῖος og ikke μῦς χερσαῖος er den gængse betegnelse for markmus, jf. Kitchell 2014, 123. Betegnelsen dukker dog op igen hos Tzetzes *H.* 4,126,134, der tilmed insisterer på, at mus (χερσαῖοι μῦες), der falder i vandet, vil forsøge at hjælpe hinanden op.

22. Om Lusoi, jf. Nielsen 2004, 516-517.

beretning fra Theopompos (*ἱστορεῖν δὲ ταῦτα Θεόπομπου*),²³ og historieskriveren fra Chios, der var samtidig med Aristoteles, synes at være den egentlige kilde til beretningen om musene ved Lousoi. Tilsvarende synes et fragment af Theofrast, der omtaler det samme *paradokson* at gå tilbage til Theopompos.²⁴ Musene i kilden ved Lusoi nød stor popularitet i senere litteratur, ikke mindst i den paradoksografiske.²⁵

Pausanias sætter i sin omtale af Lusoi stedet i forbindelse med helbredelsen af Proitos' døtre, der ifølge myten i årevis vandrede rasende omkring i Argos,²⁶ og tilføjer, at byen ligger på grænsen til Kleitor, en anden bystat i Arkadien.²⁷ Også ved Kleitor er der en kilde med forunderlig virkning, som man kan læse i den anonyme *Paradoxographus Palatinus*, en samling *paradoksa* nedskrevet i andet eller tredje århundrede e.Kr.:

τῆς ἐν Κλείτορι κρήνης ἂν τις πίῃ τοῦ ὕδατος, ἀποστρέφεται καὶ μισεῖ τὴν τοῦ οἴνου πόσιν.

Drikker nogen af vandet i kilden i Kleitor, vender han sig bort og afskyr vindrikning.²⁸

Denne kortfattede påstand gengives i *Paradoxographus Florentinus*, en samtidig mirabiliesamling:

παρὰ Κλειτορίοις ὁ αὐτός φησιν εἶναι κρήνην, ἧς ὅταν τις τοῦ ὕδατος πίῃ, τοῦ οἴνου τὴν ὀσμὴν οὐ φέρει.

Den samme siger, at ved Kleitor er der en kilde, og drikker nogen af vandet i den, kan han ikke udholde lugten af vin.

---

23. Antig. *Mir.*, *FGrHist* 1655 § 137 = Call. F 407.9 Pfeiffer = Theopomp. Hist. *FGrHist* 115 F 269.

24. Thphr. F 218a FHS&G med kommentar = Plin. *Nat.* 31,13-14: *at in Lusis Arcadiae quodam fontemures terrestres vivere et conversari.*

25. *Par. Flor.*, *FGrHist* 1680 § 10, der synes at gå tilbage til Isigonos (*FGrHist* 1659), en paradoksograf fra første århundrede f.Kr.

26. Paus. 8,18,7-8

27. Om Kleitor, jf. Nielsen 2004, 515-516.

28. *Par. Pal.*, *FGrHist* 1681 § 5.

Paradoxographus Florentinus citerer her et værk af paradoksografen Isigonos af Nikæa (1. årh. f.Kr.), og den nævneværdige forskel er, at ikke blot smagen, men alene lugten af vin er uudholdelig efter at have drukket af kilden. Sammensat som værket er, dukker det samme *paradokson* op igen senere, hvor det udfoldes betragteligt:

ἐν Κλειτορίοις τῆς Ἀρκαδίας κρήνην φασὶν εἶναι, ἀφ' ἧς τοὺς πίνοντας μισεῖν
τὸν οἶνον· ἐπικεχάρακται δὲ ἐπ' αὐτῆς ἐπίγραμμα τοιούδε·
ἀγρότα, σὺν ποιίμναις, τὸ μεσημβρινὸν ἦν σε βαρύνη
δίψος ἀν' ἐσχατίας Κλείτορος ἐρχόμενον,
τῆς μὲν ἀπὸ κρήνης ἄρυσαι πόμα· καὶ παρὰ νύμφαις
ὑδριάσι στῆσον πᾶν τὸ σὺν αἰπόλιον·
ἀλλὰ σὺ μὴ ποτὶ λουτρὰ βάλῃς χροῖί, μή σε καὶ αὔρη
πημῆνη τερπνῆς ἐκτὸς ἰόντα μέθης·
φεῦγε δ' ἐμὴν πηγὴν μισάμπελον, ἔνθα Μελάμπους
λουσάμενος λύσσης Προιτίδας ἀργαλέης
πάντα καθαρμὸν ἔκρυψεν ἀπόκρυφον· αἰ γὰρ ἀπ' Ἄργους
οὔρεα τρηχέης ἤλυθον Ἀρκαδίας.

Man siger, at der er en kilde i Kleitor i Arkadien, og at de, der drikker af den, hader vin. Over den er følgende epigram indskrevet:

Du fra landet, kommer du ved middagstid med dine flokke
til udkanten af Kleitor tynget af tørst.

Drag en slurk fra kilden og stil hele din hjord.
ved vandnymferne.

Men kast det ikke på din hud som badevand,
at ikke auraen ved den behagelige drik skal gøre dig ulykke ved din afrejse.

Skynd dig bort fra min kilde, der hader vinstokken,
her hvor Melampos afvaskede Proitos' døtre
deres smertefulde raseri og fordækt gemte vaskemidlet.

For de kom fra Argos til det ujævne Arkadiens bjerge.

Florentinerparadoksografen underbygger troværdigheden ved at citere et epigram, der omtaler de førømtalte døtre af Proitos, der i denne version blev helbredt i Kleitor og ikke i Lysoi. Imidlertid er epigrammet ikke det mest velvalgte, da det kun indirekte omtaler den forunderlige virkning, kilden ved Kleitor har på vindrikkere. Myten indeholder ingen tydelig aitiologi for, at kilden kan betegnes med det sjældne tillægsord *μισάμπελος*. Denne uoverensstemmelse mellem paradokson og epigram indikerer, at *Paradoxographus Florentinus* nok ikke har forfattet versene til lejligheden. Da Isigonos' beskrivelse er kvalitativt anderledes, kan han heller ikke mistænkes for at være ophavsmand og forlæg for epigrammet. Man må altså antage, at den florentinske mirabilie-samling citerer en egentlig indskrift fra Kleitor.²⁹ Denne antagelse understøttes af Vitruv, der i sin omtale af en lang række forunderlige vande også kommer til kilden ved Kleitor og citerer epigrammet på græsk og lader det oversætte til latin.³⁰ På trods af afskriverfejl i forbindelse med Vitruvs græske citat er der ingen tvivl om, at det er de samme vers.³¹ Vitruv oplyser ikke, om det er smagen eller lugten, man fremover afskyr, hvis man drikker af kilden, men informerer blot læseren om, at kilden ikke egner sig til at vaske sig i (*non esse idoneam ad lavandum*), da den er vinstokken fjendtligt stemt (*inimicam vitibus*).

Hvor meget ældre end Vitruv indskriften over kilden i Kleitor er, kan vi ikke fastslå, men den forunderlige virkning går længere tilbage, og den første, der omtaler den, er Eudoxos fra Knidos, en vidtberejst naturvidenskabsmand fra det fjerde århundrede f.Kr. Ifølge Stephanos af Byzans, der også sætter kilden i forbindelse med myten om Proitos' døtre, medførte kilden væmmelse alene ved lugten af vin (*μηδὲ τὴν ὀσμὴν τοῦ οἴνου ἀνέχεται*).³² Den samme virkning omtaler også Phylarchos, en lidet kendt historiker fra tredje århundrede f.Kr., såvel som Plinius.³³ Endelig kender også Ovid kilden ved Kleitor, der ifølge ham vækker afsky for vin, hvis man drikker af den.³⁴

---

29. Se de udførlige kommentarer til *Par. Flor.*, *FGrHist* 1680 § 24 og *Par. Pal.*, *FGrHist* 1681 § 5.

30. Vitruv. 8,3,21.

31. Callebat 1973, 120-122. Versene citeres i de store antologier, jf. *App. Anth.* D 20.

32. St. Byz. a 72 Billerbeck = Eudox. F 313 Lasserre.

33. Phylarch. *FGrHist* 81 F 63; Plin. *Nat.* 31,16 (angiver Eudoxos som kilde); Isid. *Orig.* 13,13,2.

34. Ov. *Met.* 15,322.

Samlet set lader de mange vidnesbyrd om Kleitor sig inddele alt efter, hvad der udløser afholdenhed: enten vasker man sig i kilden, eller man drikker af den.

Den forunderlige beretning, der nød størst popularitet, er imidlertid den om floden Alfeios, der løber gennem Arkadien – flere steder under jorden – og munder ud i det Joniske Hav ved Elis. I et utal af udgaver beskrives det, hvorledes floden er forbundet med Arethusa på Sicilien, bl.a. gennem myten om flodguden Alfeios, der drevet af kærlighed forfulgte nymfen Arethusa over havet. Også den paradoksografiske litteratur kender beretningen, men udelader ganske den mytologiske aitiologi. Antigonos citerer Kallimachos, der skriver følgende:

Ἀρέθουσαν δὲ τὴν ἐν Συρακούσαις, ὡσπερ οἱ λοιποὶ φασιν καὶ Πίνδαρος, τὴν πηγὴν ἔχειν ἐκ τοῦ κατὰ τὴν Ἡλείαν Ἀλφειοῦ· διὸ καὶ ταῖς Ὀλυμπικαῖς ἡμέραις, ὅταν ἐν τῷ ποταμῷ ἀποπλύνωσιν τῶν θυμάτων τὰς κοιλίας, οὐ καθαρὰν εἶναι τὴν ἐν τῇ Σικελίᾳ κρήνην, ἀλλὰ ῥεῖν ὄρθω. φησὶν δὲ καὶ φιάλην ποτ' εἰς τὸν Ἀλφειὸν ἐμβληθεῖσαν ἐν ἐκείνῃ φανῆναι. τοῦτο δ' ἱστορεῖ καὶ Τίμαιος.

Arethusa i Syrakus har, som Pindar og de øvrige siger, sit udspring i Alfeios i Elis. Når de derfor under de olympiske lege vasker indvoldene på offerdyrene i floden, er kilden på Sicilien ikke ren, men flyder med ekskrementer. Han siger også, at en skål, der engang blev kastet i Alfeios, kom til syne i Arethusa. Dette beretter Timaios også.³⁵

Det er ikke svært at få øje på det underfulde i beretningen, men vigtigst er, at troværdigheden underbygges med henvisning til adskillige autoriteter samt det faktum, at der er tale om en begivenhed, der jævnligt finder sted. Pindar synes at være den første, der taler om forbindelsen mellem de to floder, mens det er Timaios, der overleverer histo-

---

35. Antig. *Mir.*, *FGrHist* 1655 § 140 = Callimach. F 407.12 Pfeiffer

rien om skålen, der dukkede op på den anden side af havet.³⁶ Kendetegnene for den paradoksografiske genre er imidlertid også, at der ikke gøres et forsøg på at forklare det forunderlige fænomen, der beskrives.

Ikke alle lod sig affinde med en så ukritisk tilgang, og Strabon er eksemplarisk i denne sammenhæng. Geografen fremhæver det usandsynlige i, at vandet på sin vej under havet skulle forblive ferskt. Det er ganske enkelt umuligt (*παντάπασιν ἀμήχανόν ἐστι*) og helt igennem mytisk (*παντελῶς μυθῶδες*). At Timaios som støtte for sin påstand nævner den omtalte skål, forstærker blot løgnehistorien (*ἐπιτείνει δὲ τὸ ψεῦδος*).³⁷

Konklusion

Der er i grunden ingen af de ovenfor omtalte paradoksa, der skiller sig ud fra de mange hundrede andre, der er at finde i mirabiliesamlingerne fra hellenistisk og romersk tid. Kun sjældent er samlingerne geografisk organiseret. Snarere er der tale om tematiske sammenhænge, hvor et paradokson om for eksempel kilden ved Kleitors evne til at skabe afholdsmænd efterfølges af et tilsvarende eller eventuelt et, hvor vandet i kilden har en berusende og dermed modsat effekt.

Vil man tage en paradoksografisk rundtur i Arkadien, er man nødsaget til at plukke fra disse samlinger. At Arkadien optræder hyppigt i mirabilierne vidner til gengæld om, at denne bjerg- og flodrige egn af paradoksograferne ansås som en betydningsfuld og central del af det græsk-romerske kulturrum.

Litteratur

W.G. Arnott, *Birds in the Ancient world from a to z*, London 2007.

L. Callebat, *Vitruve de l'architecture*, 8, Paris 1973.

---

36. *Schol. in Pind. Nem.* 1,1a; Tim. *FGrHist* 566 F 41; Aristot. *Mir.* 847a3-4 = *FGrHist* 1662 § 172; Priscian. *Lyd. Solut. ad Chosroem* § 6 Bywater; Posidon. F 219 Edelstein – Kidd; Plb. 12,4,5-8; Ov. *Met.* 5,572-641; Plin. *Nat.* 2,225; Sen. *Nat.* 3,26,5; Paus. 8,54,2. Cf. Wentzel 1894, 1633-1635; Flashar 1972, 152; Vanotti 2007, 217; Eleutheriou 2018, 270-272. Se også kommentaren til *Par. Flor.*, *FGrHist* 1680 § 34.

37. Str. 6,2,4 p. 270-271C. Jf. Roller 2018, 312.

- D. Eleutheriou, *Pseudo-Antigonos de Carystos. Collection d'histoires curieuses*, 2. *Commentaire*, Paris 2018.
- H. Flashar, *Aristoteles Werke in deutscher Übersetzung*, 18. *Opuscula*, 2. *Mirabilia*, Berlin 1972.
- K.F. Kitchell, *Animals in the Ancient world from a to z*, London 2014.
- J. Lightfoot, *Wonder and the mavelous from Homer to the Hellenistic world*, Cambridge 2021.
- M. Moggi, *Pausania. Guida della Grecia*, 7. *L'Acacia*, Roma 2000.
- T.H. Nielsen, *The concept of Arkadia – The people, their land, and their organisation*, i T.H. Nielsen – J. Roy (udg.), *Defining Ancient Arkadia*, København 1999.
- T.H. Nielsen, *Arkadia*, i M.H. Hansen – T.H. Nielsen (udg.), *An inventory of Archaic and Classical poleis*, Oxford 2004, 505-539.
- I. Pajón Leyra, *Paradoxografía Griega. Estudio de un género literario*, Madrid 2009.
- N.D. Papachatzē, *Pausaniu Hellados Periēgēsis*, 7 kai 8. *Achaika kai Arkadika*, Athenai 1980.
- G. Schepens – K. Delcroix, *Ancient paradoxography. Origin, evolution, production and reception*, i O. Pecere – A. Stramaglia (udg.), *La letteratura di consumo nel mondo greco-latino. Atti del Convegno Internazionale. Cassino, 14-17 settembre 1994*, Casino 1996, 375-409.
- D. Roller, *A historical and topographical guide to the Geography of Strabo*, Oxford 2018.
- S. Schnieders, *Aristoteles Werke in deutscher Übersetzung*, 16. *Zoologische Schriften*, 1. *Historia animalium*, 5. *Buch viii und ix*, Berlin 2019.
- D.W. Thompson, *A glossary of Greek birds*, Oxford 1936.
- G. Vanotti, *Aristotele. Racconti meravigliosi*, Milano 2007.
- G. Wentzel, Art. *Alpheios* (1-2), i *RE* 1.2, 1894, 1630-1636.